

NEMZETGYALÁZÓ SÖRREKLÁM

- avagy Plohn József esete a Magyar Hiszekeggyel

Szabó-Sári Anikó

E kiadvány hasábjain Papp-Váry Elemérné Sziklay Szeréna nevével többször is találkozhatunk.¹ Az Abauj-Torna megyei származású költőnő életének és munkásságának tanulmányozása közben érdekes történeti adalékokra bukkantam, amelyet jelen írás keretében szeretnék az olvasók elé tárni.

Papp-Váryné nevét a *Magyar Hiszekeggy*ként elhíresült sorok tették országszerte ismertté. Ezt a Védő Ligák Szövetsége által 1920-ban, a trianoni békediktátum aláírását követő nemzeti elégedetlenség forrongó közhangulatában meghirdetett ímapályázatra küldte be, a korábban írt *Hitvallás* című verséből kiemelve. A pályázatot megnyerte, így a *Hiszekeggy*et általános használatra rendelték el: sorai a két világháború közötti időszakban elmaradhatatlanul felhangzottak az iskolai és egyéb rendezvényeken, de sajtótermékek és dísz tárgyak tömkelegén is megjelentek. A költemény ezzel az egész magyarság körében ismertté és népszerűvé

Két világháború közötti képeslap a Magyar Hiszekeggy részletével (A szerző magángyűjteményéből)

Sziklay Szeréna
(Háborus visszhangok, 1916)

vált, mind határainkon innen, mind az elszakított területeken.²

A nyertes sorokat a pályázatot kiíró szervezet mint jogtulajdonos védelem alá helyezte, s ezt a Pesti Hírlap 1920. október 6-i számában hirdette ki a következők szerint: *A Védő Ligák Szövetsége felhívja a közönség figyelmét arra, hogy pályanyertes [...] imáját (Hiszek egy Istenben stb.) védelem alá helyezi. Visszaélések elkerülése miatt mindenféle felhasználásához a szövetség előzetes hozzájárulása szükséges. Kivételek azok, akiket a szövetség a terjesztésre felkért (sajtó, hivatalok).*

A fenti rendelkezésről azonban nem értesült minden érdekelt, hiszen a Vásárhelyi Reggeli Újság 1923. április 18-i számában – különös egybeesés, hogy épp a költőnő (utolsó) születésnapján – a következő reklámszöveg jelent meg a hirdetések között:

*Hiszek egy Istenben,
Hiszek egy hazában,
Hiszek egy isteni
Örök igazságban,
Hiszek Magyarország
Feltámadásában,
S hiszek a Porter Sör
Nagy diadalában.*

A két sorral kibővített vers a *Kőbányai polgári sör* népszerűsítését kívánta elősegíteni, s bizonyára nemcsak a kutatónak szűrt szemet, de nagy valószínűséggel a sörkedvelő közönség figyelmét is felkeltette. Ám nem kerülhette el a roszszalló tekinteteket sem, így a lap szerkesztősége felkutatta a vers meggyalázóját. Az esetről a következő közleményt adták ki a Vásárhelyi Reggeli Újság 1923. december 18-i számában:

2 A Magyar Hiszekegy születéséről és megzenésítéséről bővebben lásd: SZABÓ-SÁRI Anikó: „Harmadik nemzeti imánk, fohászkodunk, eredőnk.” A Magyar Hiszekegy megzenésítése. In: SZOLYÁK Péter – TÓTH Arnold, szerk.: A Herman Ottó Múzeum Évkönyve LX. Herman Ottó Múzeum. Miskolc, 2021. 369–383.

1 Szabó-Sári Anikó: Emlékezések a Magyar Hiszekegy szerzőjére; Tirpák László: Trianon-konferencia Hidvérgárdóban

A Hiszekegyet nem lehet reklámra használni Nemzetgyalázást állapított meg a törvényszék

A szegedi kir. ügyészség büntető eljárást indított Plohn József fényképész és Csernok Ernő ellen.

Plohn a Hiszekegyhez toldva verset fabrikált a Porter sör diadaláról, s azt átadta Csernoknak, ki ekkor Vásárhelyen a Polgári Sörraktár képviselője volt.

A vers több más reklám verssel együtt nyomdánkba került, s a hirdetéseket szedő tanonc vigyázatlansága folytán a lap hirdetési rovatában is közöltetett, amit később mi magunk a legnagyobb megütközéssel és felháborodással fogadtunk. A vers miatt indult meg az az eljárás, melynek főtárgyala szombaton folyt le a szegedi kir. törvényszék előtt.

A tárgyaláson Plohn József azzal védekezett, hogy a verset ártatlan célzattal írta, s nem gondolt arra, hogy az büntetendő cselekményt képez. Csernok Ernő kijelentette, hogy ő nem nézte át a verseket, csak megjelenés után olvasta.

A törvényszék Kádár Szilveszter ügyész vád- és Balassa Ármin védbeszédei után bűnösnek mondotta ki Plohn Józsefet, s 20 napi elzárásra átváltoztatható 200 ezer korona pénzbüntetésre ítélte, Csernok Ernőt pedig felmentette.

Az ítélet indokolása kimondja, hogy a nemzeti fohász reklám célokra való felhasználása nemzetgyalázó cselekedet.

Plohn József a bűnösség megállapítása ellen fellebbezett.

*Az ominózus sörreklám
(Vásárhelyi Reggeli Újság, 1923. április 18.)*

Az utókor számára talán kissé mulatságosnak ható történet könnyen tragikomédiába fordulhat, ha megismerjük a pórul járt rímfaragó fényképész hányatott sorsát. Plohn József 1869-ben született Makón, de egyéves korától haláláig Hódmezővásárhelyen élt. Édesapja, Plohn Illés alapította azt a fényképezési műtermet, melynek vezetését az 1890-es évek végén átvette. Eredetileg képzőművésznak tanult, majd az édesapánál szerzett fényképezési alapismereteit Bécsben, Koller Károly festő és udvari fotográfus műtermében fejlesztette magas szintre, s a millenniumi kiállításon nagydíjat is nyert.

Ebben az időben kezdte el a módszeres néprajzi fotózást, 20 év alatt kb. 3000 üvegnegatív-felvételt készített az alföldi népelet legkülönbözőbb mozzanatairól és kellékeiről (mezőgazdasági munka, állattartás, fazekasság, népművészet, fejfák, épületek). A fotográfiák nélkülözték a művészi szándékot, azokat dokumentációs célból készítette. Az üveglemezek beszerzése nagy befektetést jelentett, és az is elismerésre méltó, hogy súlyos fényképezőgépét tanyáról tanyára szállította, saját korában mégsem becsülték meg tevékenységét.

Az első világháború után hadikölcsönkötvényei elértektelenedtek, anyagi nehézségek győztörték. A gazdasági válság miatt a portréfotók iránti kereslet elapadt, a szakma telítődött, így igazolványképek készítésével volt kénytelen el tartani magát. (Ekkoriban írta a reklámverseket is, valószínűleg pénzjutalom fejében.) Élete végéhez közeledve nagy becsben tartott fényképezőgépétől is meg kellett válnia.

Páratlan felvételgyűjteményét többször próbálta kiadatni, utóbb egészségromlásra és csökkent munkaképességre is hivatkozva, de a Magyar Nemzeti Múzeum néprajzi osztálya rendre elutasította kérelmét. Plohn nem hagyta annyiban a dolgot, és merész lépésre szánta el magát: saját költségén összeállított albumát egyenesen Horthy Miklós kormányzónak mutatta be. Az anyag nagy tetszést aratott, és sajtóvisszhangra is lelt. Ekkor ígéretet kapott, hogy a minisztérium 2 millió koronával támogatja a fotók kiadását, de ez végül nem történt meg.

Az 1930-as évek végén már sokat betegeskedő fényképészt zsidó származású lévén 1944-ben deportálták, ám az embertelen körülmények miatt még útközben, Ausztriában elhunyt. A világháborúk alatt 1615 db-ra csökkent fényképezési gyűjteményét felesége végül 1952-ben csekély 1500 Ft-ért adta át a hódmezővásárhelyi Tornyai János Múzeumnak.

Az egyedülálló honismereti gyűjteményt azóta számos alkalommal bemutatták, és az utókor végre felismeri benne az értéket. Plohn képei a századfordulótól az első világháborúig terjedő időszakban

*Búza behordása – Plohn József felvétele
(Forrás: internet)*

készültek, ehhez hasonló gyűjtemény nem maradt fenn Magyarországon. Portréi közül kiemelésre méltók az egykori 1848-as honvédek fotói, akiket életük alkonyán örökített meg.

1848-as veterán – Plohn József felvétele
(Forrás: internet)

A versekre visszatérve meg kell emlétenünk, hogy a Plohn-műterem fénykorában egyfajta művész-találkozóhelyként működött. Így ír erről Kiss Lajos, későbbi Kossuth-díjas etnográfus: „Sűrűn bejártam Plohnék fényképszerű műtermébe, ahol a művészek gyakran megfordultak, akik komoly dolgokról beszélgettek, de ahol tréfák, viccek, muzsikálások, anekdoták is járták. [...] A Plohn család majd minden tagja jó zenei érzékkel rendelkezett, [...] Jóska a hegedűt kezelte annyi ügyességgel, hogy színházi zenekarban is hasznát vették.”³

Plohn József
(Forrás: internet)

Nem csoda hát, ha Plohn József ilyen közegekben, jókedvében, ismert költeményekből és nótákból⁴ „verset fabrikált”.

A Vásárhelyi Reggeli Újság hasábjain a következő reklámszövegei jelentek meg:

*Padon ülök a Népkertben,
S firkálok a homokba kört.
Hej, de sokkal szívesebben
Izsom a maláta sört.*

(1923. április 4.)

*Minden magyar embör,
Aki csak azt látta,
És még hozzá egyször
Jól mög is kóstolta,
Torka szakadtából egyre
Mindig azt kiáltja:
Hogy a világ legjobb söre
A Dupla Maláta.*

(1923. április 5.)

*Igyál öreg!
Igyál pajtás!
Úgysem tudod,
Meddig élsz.
A Szent István
Idény Sörtől
Még a kislány
Is rád flörtöl!
Igyál pajtás!
Igyál öreg!
Úgysem tudod,
Meddig élsz.*

(1923. április 6.)

*Húzzad, cigány, a fülembé,
Hisz' most oly jó mulatok,
A Szent István Idény Söre
Oly nagy kedvre ragadott.*

(1923. április 7.)

*Szende szellő szép szárnyain
Repül szerte a jó hír:
Megérkezett Vásárhelyre
A Szent István Idénysöre
S minden ember iszik abból,
Ki kocsmába menni bír.*

(1923. április 8.)

*Anyák, lányok, embörök!
Csak Porter Sört vögyetök!
Hogyha isztok belőle,
Egészségtök lössz tülle.*

(1923. április 10.)

*Édes szívem, Jóska,
Savanyú a sóska.
Savanyú az én életem,
Ha Porter Sör nincs mellettem.
Biz' így van az, Jóska.*

(1923. április 11.)

3 Kiss 1957, 88.

4 Ahogy ez egyébként a 20. század első felében be-

vett szokás volt: vö. Nyertem a TOTÓn. Régi idők reklámdalai. (CD) Athenaeum 2000 (Rózsavölgyi és Társa), 2007.

Egy életem, egy halálom,
Egyetlen egy jóbarátom
A Szent István Idény Sör.
Mondtam is én a páromnak,
Nem búsulok a káromnak,
Ha belőle húzhatok,
Mert neköm más ügyse köll.

(1923. április 12.)

Helyre legény lett belőled,
Tudod-e azt, hogy miért?
Mert Szent István Idény Söre
Az ágyadig elkísért.

(1923. április 13.)

Az én torkom kiszáradt,
Az inam is kifáradt.
Hozzál, pincér, a javábul,
Iszok egyet a pohárbul,
De Szent István Sör lögyön.

(1923. április 14.)

A népkerti uszodában
Úszkálók körös-körül.
A tízes számú kabinban
Látom, hogy Jancsi örül.
Lesöm aztán, minek örül
A Jancsi olyan nagyon.
Szent István Sört szürcsölgetött
Az öltözködő padon.

(1923. április 15.)

A Polgári Serfőzdének
Van egy híres gyártmánya.
Kicsi, nagyja az embörnek
Neked is ezt ajánlja.
Király Sörre körösztolte
El a gyárnak mamája.
Mint neve is elárulja,
Ez a sörök királya.

(1923. április 17.)

Vásárhelyön mindenütt drágán adják a bőrt,
Inkább iszom én e helyött friss maláta sört.
(1923. április 19.)

Utolsó verse a nevezetes bakit követő napon jelent meg, aztán leállították a közlést, hirtelen megszakad a fonál. Hogy tudott-e erről az esetről Sziklay Szeréna, és hogyan viselte költeményének átformálását, nem tudhatjuk. Plohn hibázott, ám annyi bizonyos, hogy más-más módon, de mindketten maradandó értéket teremtve gazdagították kultúránkat.

Felhasznált források:

DÖMÖTÖR János: Plohn József munkássága. In: *Honismeret* 1996. 3. sz. 91–93.

KISS Lajos: *Vásárhelyi művészet*. Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata. Budapest, 1957.

SZABÓ-SÁRI Anikó: „Harmadik nemzeti imánk, fohászunk, eredőnk.” A Magyar Hiszekegy megzenésítése. In: SZOLYÁK Péter – TÓTH Arnold, szerk.: *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve LX*. Herman Ottó Múzeum. Miskolc, 2021. 369–383.

TÖRY Klára: *A fényképezés nagy alkotói*. MUOSZ Oktatási Igazgatósága. Budapest, 1982.

A Hiszekegyet nem lehet reklámra használni. *Vásárhelyi Reggeli Újság*, 1923. december 18: 3.

Kőbányai polgári sör. *Vásárhelyi Reggeli Újság* 1923. április 4: 4.; 1923. április 5: 4.; 1923. április 6: 4.; 1923. április 7: 4.; 1923. április 8: 3.; 1923. április 10: 4.; 1923. április 11: 4.; 1923. április 12: 4.; 1923. április 13: 4.; 1923. április 14: 4.; 1923. április 15: 3.; 1923. április 17: 4.; 1923. április 18: 4.; 1923. április 19: 3.

A Védő Ligák Szövetsége. *Pesti Hírlap*, 1920. október 6: 3.

Szántás – Plohn József felvétele (Forrás: internet)